

**ระบบการ เรียนรู้แบบบ้าน = การศึกษา
จากตำราลัทธิริมาศ ล้า ลัทธิริมาศ
จังหวัดสุโขทัย**

โดย
ประจักษ์ สำนอง

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๒

ระบบการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน

กรณีศึกษาจากตำบลศรีศรีมาศ อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

โดย นายประจักษ์ สานแสง

ปฐมเหตุ

ระบบการศึกษาที่จัดดำเนินการในประเทศไทยในปัจจุบันมีต้นเค้ามาจากระบบการศึกษาของชาติตะวันตก ซึ่งมีสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากประเทศไทย นักการศึกษาในประเทศไทยจำนวนมีไม่น้อยขาดความเอาใจใส่ในการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีการศึกษาแบบดั้งเดิม ระบบค่านิยมท้องถิ่น ตลอดจนรากฐานต่าง ๆ ในการเกิดการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น กล่าวสั้น ๆ ก็คือ ระบบการศึกษาของไทยปัจจุบัน เป็นเสมือนว่าปฏิเสธมรดกทางวัฒนธรรมไทยอันสามารถนำมาเป็นรากฐานของการศึกษาซึ่งจะเหมาะสมกับสถานภาพของคนไทย ความเฉลียวฉลาดของคนไทย ตลอดจนฐานะทางงบประมาณของประเทศ ระบบการศึกษาปัจจุบันจึงดูราวกับเป็นตัวถ่วงหรือดึงผู้เรียนออกจากวัฒนธรรมของผู้เรียน

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ระบบการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้นอกกระบวนการศึกษาอย่างเป็นทางการ เป็นต้นว่าระบบการเรียนรู้ของชาวป่า ชาวเขา ชาวชนบทย่อมประกอบด้วย การรับและถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ระบบการเรียนรู้ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว และยังคงมีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมของชาวชนบท ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านเนื้อหาและกระบวนการที่ได้จากระบบการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน ฉะนั้นวิธีการแบบพื้นบ้านตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ แบบพื้นบ้านจึงน่าจะใช้เพื่อประสิทธิภาพได้กว้างขวางทั้งในการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

การศึกษาระบบการเรียนรู้แบบพื้นบ้านจากตำบลศรีศรีมาศ อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัยในครั้งนี้ มีรากฐานกรอบความคิดจากการทำความเข้าใจว่าเราสามารถมองวัฒนธรรมในเชิงของการศึกษาได้ แก่มุมหนึ่งซึ่งน่าศึกษามากก็คือ การกล่อมเกลากิจกรรมทางสังคม (enculturation ตามภาษามานุษยวิทยาหรือ socialization ตามภาษาสังคมวิทยา) ฉะนั้นนี้เราสามารถมองวัฒนธรรมพื้นบ้านในเชิงของการศึกษาได้

วัฒนธรรมพื้นบ้านแบ่งสาขาใหญ่ ๆ ได้ 4 สาขา กล่าวคือ คติชนมุขปาฐะ
ประเพณีสังคมพื้นบ้าน วัตถุธรรมและศิลปะ การแสดงพื้นบ้าน การมองวัฒนธรรมพื้นบ้านใน
เชิงการศึกษาครั้งนี้อาจจะใช้วิธีการส่วนรวม-ส่วนย่อย (general-specific)
นั่นคือมองแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวตำบลศรีศรีมาศโดยการสังเกตเป็นส่วนรวมใน
ระยะยาวนาน (longitudinal observation) แล้วจึงแยกมองแต่ละส่วนในบริบทอัน
มีเงื่อนไข (conditioned context) ทั้งนี้เพื่อให้ได้ภาพเด่นอันเป็นพลวัต (dynamic)
ของระบบการเรียนรู้ออกมาเป็นเอกเทศ และหลีกเลี่ยงสิ่งที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบ
พื้นบ้านไว้แล้ว โดยเฉพาะพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กตามวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ
(Developmental psychology) อันใดแก่การกล่อมเกลาพฤติกรรมของทารก จนถึง
วัยเด็กที่สามารถสื่อสารทางภาษาได้ ตามนัยนี้ผู้วิจัยจึงจะละเลยการเรียนรู้เรื่องอาหาร
การขับถ่ายของเด็ก ขณะเดียวกันก็จะละเลยเรื่องของวัตถุธรรมอันประกอบด้วยการเรียนรู้
เรื่องศิลปวัตถุพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นในค่านการเรียนรู้เนื้อหา วิธีการ ตลอดจนเจตคติของชาว
บ้านที่มีต่อศิลปวัตถุ ผู้วิจัยจะละเลยเรื่องของศิลปะการแสดงอันประกอบด้วยการเรียนรู้เนื้อหา
วิธีการ และเจตคติของชาวบ้านที่มีต่อศิลปะการแสดงเสียด้วย ทั้งนี้เพราะผู้ศึกษามีขีดจำกัด
ทางทฤษฎีในสาขาคงกล่าว อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะมีขีดจำกัด แต่ก็มีลักษณะ
เป็นองค์รวม (holistic) ในเชิงของการมองในระยะแรกก่อนจะเข้าสู่ลักษณะเฉพาะ
ของระบบการเรียนรู้

ความมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งในการที่จะจัด (identify)
ปรับและประยุกต์วิธีการของระบบการเรียนรู้แบบพื้นบ้านให้เข้าไปเสริมคุณภาพของการศึกษา
ทั้งในและนอกระบบอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยเฉพาะเป็นดังนี้

1. เพื่อพรรณนาและจัดประเภทของระบบการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน จากตำบลศรีศรีมาศ
อำเภอศรีมาศ สุโขทัย
2. เพื่อชี้ชัดวิธีการรับและ/หรือถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติของระบบ
การเรียนรู้แบบพื้นบ้าน

ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. ระบบการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์
2. เวลาและสถานที่
3. ผู้ถ่ายทอด
4. เนื้อหา
5. วิธีการถ่ายทอด
6. ผู้เรียนรู้
7. ผลของการเรียนรู้

2. พื้นบ้าน กิจกรรมใด ๆ เกี่ยวกับพื้นบ้านยอมแสดงออกได้โดยการไม่ใช้

ตัวเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นเรื่องที่ไม่อาจหาต้นกำเนิดได้แน่ชัด

วิธีดำเนินการวิจัย

การตรวจสอบสถานภาพของการวิจัยโดยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในประเทศไทยและจากต่างประเทศจัดเป็นขั้นแรกของการวิจัย จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นแน่ชัดว่านักมานุษยวิทยาจำนวนหนึ่งได้ศึกษาวิจัยในสาขาโดยใช้วิธีการทางมานุษยวิทยาดังปรากฏรายชื่อเอกสารต่าง ๆ ใน Bibliography ยังไม่พบนักคิดค้นได้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ไว้ตามวิธีการของคิดค้นแต่อย่างใด

ขั้นตอนมาเป็นการเลือกสนามวิจัย ผู้วิจัยเลือกตำบลศรีคีรีมาศ อำเภอดงศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย หลังจากที่ผู้วิจัยได้สำรวจชุมชนในชนบทหลายแห่ง ในหลายจังหวัดของภาคเหนือตอนล่าง และชุมชนของชาวเขาหลายแห่งในหลายจังหวัดของล้านนาไทย การที่ผู้วิจัยตกลงใจเลือกตำบลศรีคีรีมาศเป็นสนามวิจัยก็เพราะว่าตำบลนี้คงลักษณะของชุมชนในชนบท ซึ่งคติชนยังคงมีหน้าที่ (function) อยู่ และที่สำคัญมากก็คือ ผู้วิจัยรู้จักท้องถิ่นและชาวบ้านในตำบลนี้เป็นอย่างดีมากกว่า 20 ปี การเก็บรวบรวมข้อมูลยอมทำได้ตามหลักวิชาการทางคติชนในยามนี้

ผู้วิจัยเริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานซึ่งคาดว่าจะจะเป็นบริบทอันมีเงื่อนไขต่อ ข้อมูลทัศนคติชนมุขปาฐะ และประเพณีสังคมพื้นบ้าน ซึ่งได้แก่สภาพการณ์ทางภูมิศาสตร์ สภาพ สังคมเศรษฐกิจ และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิต การเก็บข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้กระทำ ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลอื่นเป็นตัวบท (text) อันได้แก่ทัศนคติชนมุขปาฐะ และประเพณี สังคมพื้นบ้าน ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลตัวบท และบริบทอันมีเงื่อนไขเหล่านี้เป็นเวลา หนึ่งปีเต็ม ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความเป็นไปของสถานการณ์และระบบการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน ได้อย่างครบถ้วน

ข้อมูลอื่นเป็นตัวบทเรื่องเดียวกันนั้นจะมีการเก็บรวบรวมถึง 3 ครั้ง ทั้งนี้เพื่อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล หลังจากเก็บข้อมูลแต่ละครั้งและแต่ละตัวบท จะมีการ ตรวจสอบข้อมูลนั้นจากวิทยากร (informant) คนอื่น ๆ ที่มีผู้ใช้ข้อมูลคนเดิม เป็นการตรวจสอบ validity และ reliability ของข้อมูลที่ได้รับ ข้อมูลที่เก็บ รวบรวมประกอบด้วย เพลงกล่อมเด็ก นิทาน นิยาย ภาษาถิ่นเชิงวัฒนธรรม (folk speech) ภาษาิต ปริศนาคำทาย การเล่นเกมากเก็บ ต่จับ และท้ายสุดการบรรยายอุปสมบท และ บรรพชาศีลวิสัย เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวนี้สามารถเก็บรวบรวมได้โดยวิธีการทางทัศน ผู้วิจัย จึงใช้วิธี รู้จัก-คลุกคลี จนก่อให้เกิดความไว้วางใจ (Rapport) ถึงขนาดที่ผู้เป็น วิทยากรจะให้ข้อมูลได้อย่างเที่ยงตรง วิธีการเก็บข้อมูลจึงเป็นเรื่องของการสัมภาษณ์อย่าง ไม่เป็นทางการ การสังเกต และการสังเกตโดยมีส่วนร่วม ทั้งนี้โดยอาศัยแบบฉบับที่ข้อมูล ในการสัมภาษณ์ และการสังเกตซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง อุปกรณ์การจดบันทึก การบันทึกภาพ และการบันทึกเสียงมีบทบาทในการเก็บข้อมูลดังกล่าวด้วย

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล (countercheck) แล้ว ผู้วิจัยก็จะวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้โดยวิเคราะห์ในสามระดับ เฉพาะอย่างยิ่งจาก แหล่งที่เก็บเอง เพื่อวิเคราะห์แล้วจึงมีการสนทนากับวิทยากรผู้ให้ข้อมูล และผู้ที่เกี่ยวข้องใน เรื่องนั้น เพื่อตรวจสอบผลการวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับโลกทัศน์ของชาวบ้านหรือไม่ (recheck) จากนั้นจึงสรุปผลการวิเคราะห์ แล้วนำมาเขียนเสนอในรูปแบบของงานวิจัย

จากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้น กล่าวได้ว่าผู้วิจัยใช้แนวทางของการดูหน้าที่ (function) ของคติชนเป็นค้ำตั้งในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

วัฒนธรรมพื้นบ้านมีกระบวนการของการกลมกลืนการกลืนเอาพฤติกรรมทางสังคม โดยมีวิธีการอันเป็นระบบในกรณีของการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติ การถ่ายทอดเป็นแบบใหม่เป็นการผ่านคติชนมุขปาฐะ และประเพณีสังคมพื้นบ้าน โดยบุคคลผู้เป็นสมาชิกในครอบครัว เพื่อนเล่นและสมาชิกในชุมชนเป็นผู้รับและ/หรือผู้ถ่ายทอด

เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีคุณสมบัติเป็นพลวัต (dynamic) ระบบการเรียนรู้อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีลักษณะเป็นพลวัตด้วยในแง่ของการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เข้ามาในระบบ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี "แก่นเรื่อง (motif)" ของวัฒนธรรมพื้นบ้านแต่ละประเภทยังคงความไม่เปลี่ยนแปลงแม้ว่าส่วนประกอบอื่นจะเปลี่ยนแปลง และแก่นเรื่องนี้เองเป็นตัวกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

ในกรณีศึกษาของคติชนมุขปาฐะ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง "นิทาน" เพียงกรณีเดียว ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาในการนำเสนอผลความ

แม้ว่าความมุ่งหมายอันเห็นได้ชัดอย่างชัดแจ้งของนิทานจะเป็นไปเพื่อความบันเทิงก็ตาม แต่นิทานก็ยังประกอบด้วยเนื้อหาทางศีลธรรมและจริยธรรม นิทานเป็นจำนวนมากมายที่มีขึ้นเพื่อความบันเทิง หากมีขึ้นเพื่อใช้สั่งสอนศีลธรรม นิทานเหล่านี้จะประมวลประสบการณ์อันจะก่อให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักการของศีลธรรมและจริยธรรม กติธรรมจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในธรรมชาติของการเร้าใจภายใน (intrinsic nature) ชาวตำบลศรีศรีรีมาศที่ฟังนิทานต่างก็มุ่งหวังที่จะได้คติธรรมต่าง ๆ ด้วย นอกเหนือจากความบันเทิง ชาวบ้านจะให้ความสนใจนิทานคติซึ่งอยู่ในรูปแบบของนิทานชาดก ซึ่งกล่าวถึงพระโพธิสัตว์เมื่อเสวยพระชาติเป็นตัวเองในสภาพของ คนหรือสัตว์ เรื่องของชาดกตามความเห็นของชาวบ้านแล้วจะมีความลึกซึ้งกว่านิทานอีสป เพราะมีได้ให้เฉพาะคติธรรมอย่างเดียว แต่ยังเป็นเรื่องราวเชิงประวัติของพระพุทธเจ้าอีกด้วย ด้วยเหตุนี้สาระในชาดกจึงเป็นเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม อันควรแก่การเลื่อมใสและควรปฏิบัติตาม กล่าวได้ว่าเจตคติส่วนหนึ่งของชาวตำบลศรีรีมาศต่อแนวทางของชีวิตนั้นรับจากการฟังนิทานชาดก

นิทานจำนวน 31 เรื่อง จากคำบลศรีคีรีมาศมีสาระสำคัญทางคติธรรมในเรื่องของกุศลจากความเมตตากรุณา ความกตัญญูรู้คุณ และโทษจากการเป็นคนปราศจากเมตตาธรรม ความไม่เชื่อฟังผู้ทรงศีล การใฝ่ในอกุศลมูล

การเล่านิทานเกิดขึ้นในทุกรัฐบาล เช่น ในทศวรรษ ๒๕๐๐-๒๕๑๐ ในทศวรรษ ๒๕๑๐-๒๕๒๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัด ผู้เล่านิทานอาจจะเป็นพระ เณร ผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิง และแม่แต่เด็ก ๆ ถ้าหากผู้เล่านิทานเป็นพระ เณร ผู้ฟังย่อมมีทุกเพศทุกวัย แต่ถ้าผู้เล่าเป็นผู้ใหญ่ ผู้ฟังมักจะเป็นเด็ก ถ้าผู้เล่าเป็นเด็กผู้ฟังมักจะเป็นเด็ก

กล่าวได้ว่านิทานเป็นเครื่องมือใช้สอนค่านิยมให้แก่ชาวบ้านโดยทางอ้อม นิทานตลกหยาบโดยบางเรื่องใช้เตือนสตินักบวชให้เป็นผู้เคร่งครัดในธรรมวินัย นิทานบางเรื่องใช้เตือนสติลูกอายุให้รักมารดาบิดามากกว่ารักภรรยา โดยสรุปนิทานเป็นเสมือนบรรพตฐานเทียมของสังคมในการกำหนดแนวทางอันควรปฏิบัติของชาวบ้านในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม

ความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น กฎหมาย การแพทย์พื้นบ้าน ศาสนาพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เหล่านี้เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของนิทานจากคำบลศรีคีรีมาศด้วย ชาวบ้านสามารถเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิตได้จากนิทาน

ยกตัวอย่างกรณีนิทาน

เด็กชายอายุสี่ขวบและน้องสาวอายุสามขวบฟังนิทานจากแม่ของเขา ซึ่งเล่าเรื่องนางสุนัยตัวหนึ่งมีลูกเป็นคนสองคน คนโตเป็นชาย คนน้องเป็นหญิง เมื่อโตขึ้นลูกชายได้แต่งงานกับลูกเศรษฐี ส่วนลูกสาวแต่งงานกับชายยากจน แต่เป็นคนขยันและมีความประพฤติดี วันหนึ่งนางสุนัยไปเยี่ยมลูกชาย ลูกชายก็กลัวว่าภรรยาจะรู้ว่าตัวมีแม่เป็นหมา จึงให้คนใช้ไล่ตีนางออกไปและใช้น้ำร้อนลวกนางด้วย นางจึงไปหาลูกสาวคนเล็กและลูกเขย ทั้งคู่ได้ช่วยกันพยาบาลและเลี้ยงดูนางเป็นอย่างดี แต่นางทนพิษบาดแผลไม่ได้จึงถึงแก่ความตาย ลูกสาวและลูกเขยจึงเก็บศพนางไว้ครั้นพอมีฐานะดีขึ้นจึงจัดการเผาศพ แต่เมื่อเปิดโลงศพออกดู แทนที่จะพบแม่หมากลับพบแม่ทองคำและเพชรนิลจินดา ทั้งคู่ก็เลยกลายเป็นเศรษฐี ตรงกันข้ามพี่ชายของนางกลับได้รับเคราะห์กรรม ถูกไล่ออกจากบ้าน ถูกทุบตีและถูกน้ำร้อนลวก จึงวิ่งมาขอความช่วยเหลือจากน้องสาว น้องสาวและน้องเขยก็ช่วยเหลืออย่างดี แต่เขาทนพิษบาดแผลไม่ได้จึงถึงแก่ความตาย

กรณีนิทานนี้แสดงให้เห็นในรูปแบบของระบบการเรียนรู้แบบขั้นบันไดว่า

1. มารดาเล่านิทานให้ลูกทั้งสองฟังด้วยความต้องการที่จะให้ลูกมีค่านิยมของ ความกตัญญูต่อกตเวที การยอมรับสภาพความเป็นจริง ความเมตตากรุณา ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็น ผลดีของการเป็นคนมีความกตัญญูต่อกตเวที และความเมตตากรุณา และชี้ให้เห็นโทษของความ เป็นคนเนรคุณมารดา และการเป็นคนโหดร้าย พுகเป็นภาษาทางการศึกษาว่าต้องการกล่อมเกลาส ติคุณธรรมทางสังคมให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กเป็นสมาชิกที่ดี และเป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งนี้ เป็นการให้เด็กได้เรียนรู้โดยให้มีความสนุกสนานเป็นแรงจูงใจ (motivation)
2. เวลาที่เล่าเป็นช่วงบ่าย ก่อนเด็กจะไดนอนพักผ่อน หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว ช่วงนี้เด็กจะอิ่มและเกิดความพร้อมที่จะเกิดการเรียนรู้ได้ เด็กทั้งสอง ครั้งนี้จึงตั้งข้อสงสัยนิทานซึ่งมารดาตนเล่า
3. มารดาทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำให้เกิดการเรียนรู้ โดยทำหน้าที่เป็นผู้เล่านิทาน นั่นคือทำหน้าที่เป็นครูในการให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. ลูกชายและลูกสาวทำหน้าที่เป็นนักเรียน นักเรียนทั้งคู่อยู่ในวัยเด็ก ซึ่งเป็น อิมพีเรียลซึ่งมีอารมณ์ทางความสนุกสนาน ความสนใจในสิ่งต่าง ๆ มีกว้างขวาง และอยู่ใน ช่วงสั้น (span of attention มีช่วงสั้นราว ๆ 5 นาที) การได้ฟังนิทานเป็นการ สสนองความต้องการทางอารมณ์ (emotional need) ของเด็กในวัยนี้
5. ค่านิยมเรื่องความกตัญญู การยอมรับสภาพความเป็นจริง และความ เมตตากรุณา เป็นสิ่งซึ่งต้องการเสนอโดยอ้อมให้แก่เด็กทั้งสองโดยแทรกเข้าไปกับความ สนุกสนาน เราใจ จากการฟังนิทานอันเป็นสิ่งที่เด็กชอบอยู่แล้วในสขบพ (ในเมื่ออาจช่วย ละกรณีหรือภาพยนตร์จากโทรทัศน์มากกว่าก็ได้)
6. วิธีการเสนอแบบแผนของการเรียนรู้อยู่ในวิธีการของการเล่านิทาน การใช้ สุ่มเสียง สีหน้า และการจับจุดสนใจของผู้ฟังเป็นกลวิธีสำคัญในการเล่านิทาน (ปัจจุบันการ เล่านิทานเป็นวิชาเลือกสำหรับนิสิตวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ชื่อวิชา บร:425:นิทานและการเล่านิทาน) เครื่องล่อ (incentive) ให้ผู้เรียนสนใจได้แก่ความสนุกสนาน ความเร้าใจ และความมีอารมณ์ร่วมในเนื้อหาสาระและ ท่วงทำนองของนิทาน

7. เด็กทั้งสองมองเห็นว่าลูกสาวที่มีความเมตตา กรุณา และมีความ
กตัญญูแก่ผู้ที่ต่อมาราคานั้น สมควรเป็นแบบอย่าง (model) ในการปฏิบัติตนในสถาบัน
ครอบครัว อันจะก่อให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ (transfer, of learning) ไป
ยังการประพฤติปฏิบัติตนในสังคมต่อไป มิฉะนั้นจะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม กระบวนการ
กล่อมเกลาพฤติกรรมทางสังคม (enculturation, socialization) โดยวิธีการ
นี้ฝังใจเด็กที่รู้งานจนถึงวัยหาขบไถ่ได้ เพราะพฤติกรรมของเด็กในช่วงนี้ก่อรูปได้ง่าย
และมั่นคงกว่าเด็กวัยอื่น

ในกรณีของประเพณีสังคมพื้นบ้านนั้น ผู้วิจัยจะไม่ยกกรณีของการบรรพชาอุปสมบท
และบรรพชิตวิสัยมาอภิปราย ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องใหญ่ที่สุดในการทำวิจัยครั้งนี้ แต่ถือเอาว่า
เป็นเรื่องทราบกันดีแล้วในเรื่องบวช-เรียน จึงจะงดไป ขอกล่าวถึงเรื่องเล็กน้อยคือกรณี
การเล่นหมากเก็บ

เด็กหญิงชอบเล่นหมากเก็บมากกว่าเด็กชาย อุปกรณ์การเล่นประกอบด้วย
ลูกหิน 5 ลูก เป็นลูกหินกลม ๆ โม้มคม โม้มระคายหรือขาคมือ วิธีเล่นนั้นผู้วิจัยจะเห็นว่า
เขี้ยวไวให้เสียเวลาอ่าน เพราะทราบกันดีอยู่แล้ว แต่จะกล่าวถึงเฉพาะในแง่ที่ว่า การเล่น
หมากเก็บนั้น ผู้เล่นจะต้องสัมพันธ์ตาและมือเข้าด้วยกันเป็นอย่างดี มีทักษะในการกะระยะ
กะเวลา ฝึกการตัดสินใจ การมองสถานการณ์โดยส่วนรวม การนับจำนวน นอกจากนี้ยัง
ต้องเป็นคนเคารพกฎและกติกาของการเล่น

เด็กที่เล่นหมากเก็บมักเป็นเด็กในระดับประถมต้น ประมาณอายุราว ๆ
6-9 ขวบ เด็กวัยนี้มีพัฒนาการทางร่างกายรวดเร็วมาก ฉะนั้นจะเกิดปัญหาในความ
สัมพันธ์ระหว่างตากับมืออยู่เสมอ ทำให้เด็กมีความลำบากในการเขียนตัวอักษรต่าง ๆ
เด็กที่เล่นหมากเก็บจะได้ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือเป็นอย่างดี (นอกจากนี้ยัง
วิจัยประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการคัดลายมือของเด็กที่เล่นหมากเก็บและเด็กที่ไม่ได้
เล่นหมากเก็บ)

กรณีหมากเก็บ

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการเล่นหมากเก็บนั้น เป็นไปเพื่อความสนุกสนานและแสดงฝีมือในความสามารถในการเสริมความสัมพันธ์ของตา มือและการกระชาระยะ เวลา เล่นเกิดได้ในเวลากลางวัน มีทั้งเป็นตอนสาย ๆ หรือหลังอาหารกลางวัน เป็นกีฬาในร่ม การเล่นเป็นกลุ่มเป็นเหตุให้ต้องมีการสอนตนเองและการดูแบบอย่างของเพื่อน การฝึกทักษะและการใช้พินิจพิจารณาในการกระชาระยะ และการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ โดยเฉพาะมือเป็นข้อสำคัญ วิธีการเลียนแบบประกอบกับการพินิจพิจารณาเป็นวิธีการในการเรียนรู้ ผลที่ได้รับจากการเล่นหมากเก็บ นอกจากทักษะของตาและมือ ตลอดจนการคำนวณแล้ว ยังเป็นการฝึกวินัยเกี่ยวกับกฎระเบียบด้วย

บทสรุป

การเรียนรู้แบบพื้นบ้านของชาวลำปางศรีศรีมาศเท่าที่ปรากฏอยู่ในคดีนี้มุ่งไปสู่และประเพณีสังคมนิยมพื้นบ้านนั้น มีความมุ่งหมายของระบบเพื่อที่จะเสนอแนะและเห็นคุณค่าชาวบ้านให้ประสบผลสำเร็จในการกล่อมเกลापฏกรรมทางสังคม วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ก็เพื่อจะแนะนำให้ชาวบ้านมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมศรีศรีมาศ

การเรียนรู้ปรากฏในกิจกรรมตลอดชีวิตของชาวบ้านในหลายสถานที่และเวลา มีลักษณะเป็นแบบไม่เป็นทางการและเป็นรากฐานแห่งความสนุกสนานและการมีวิถีอย่างเป็นสุขของชาวบ้าน เนื่องจากเนื้อหาของการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับวิถีประจำวันของชาวบ้าน ตั้งแต่เกิดจนถึงเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ผู้ถ่ายทอดความรู้ขึ้นบางครั้งก็ทำหน้าที่เป็นผู้รับด้วย ขณะเดียวกันผู้รับก็อาจทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดด้วย ชาวบ้านจะได้ความรู้ ทักษะ และเจตคติจากกันและกัน โดยที่ความรู้ ทักษะ และเจตคตินี้เป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน การเรียนรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นพลวัต วิธีการถ่ายทอดเป็นเรื่องทางวาจา, การให้แบบอย่างและวิธีการอันเกิดจากการผสมผสานของการใช้วาจาและการให้แบบอย่าง วิธีการให้ได้มาซึ่งการเรียนรู้ได้แก่การสังเกต การฟัง และการมีกิจกรรมร่วมกัน การจูงใจภายในและการจูงใจภายนอก จะถูกนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

ผลสรุปนี้สามารถนำเข้าไปเป็นโครงการทดลองเพื่อนำไปสู่แนวทางปฏิบัติ
ในการวางแผนการเรียนรู้สำหรับชาวชนบทที่ราบไค้ทั้งในและนอกระบบการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. น่าจะได้มีการวิจัยกันเองเกี่ยวกับนี้ โดยตรวจสอบการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน
จากวัฒนธรรม และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน
2. น่าจะได้นำผลการวิจัยครั้งนี้ไปทำโครงการทดลองปฏิบัติ
(implementation) ที่ตำบลศรีศรีรีมาศ เป็นการทดลองเพื่อนำไปสู่การพัฒนา
การศึกษาตามแนวทางของการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน

.....

BIBLIOGRAPHY

- Attagara, Kingkeo, The Folk Religion of Ban Hai, Kurusapha, Bangkok, 1968.
- H.G. Barnett, Reing a Palauan. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1960.
- Juanito A. Bruno, The Social World of the Tausog. Manila: Centro Escolar University Research and Development Center, 1973.
- Chanida Chanyapate, "Some Considerations for Hilltribe Educational Development in Thailand," in Proceedings. Regional Seminar on Indigenous Learning Systems for Deprived Areas. INNOTECH-SEAMEO. November 3-7, 1981. pp. 119-123.
- Fay Cooper Cole, The Peoples of Malaysia. New York: D. Van Nostrand Company, Inc., 1945.
- Dorothy Eggan, "Instruction and Affect in Hopi Cultural Continuity," in George D. Spindler, Editor, Education and Cultural Process: Toward an Anthropology of Education. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1974, pp. 311 - 332.
- Lee Meow Fatt, et al, "The Teaching-Learning System of Project InSPIRE," in Proceedings. Ibid., pp. 66-92.
- Juan R. Francisco, "Indigenous Learning Systems: The Philippines," in Proceedings. Ibid., pp. 124 - 142.
- Norman Goodman, "The Institutionalization of Indigenous Learning Systems: Prospects for the Introduction of Modern Ideas," in Proceedings. Ibid., pp. 143 - 148.

- Oscar Lewis, Tepoztlan: Village in Mexico. New York: Hold, Rinehart and Winston, Inc., 1962.
- Ralph Linton, Ethnology of Polynesia and Melanesia. Chicago: Field Museum of Natural History, 1920.
- Bronislaw Malinowski, The Sexual Life of Savages in Northwestern Melanesia. New York: Harcourt, Brace and World, Inc., 1929.
- Felix Webster McBryde, Cultural and Historical Geography of Southwest Guatemala. Publication No. 4, Smithsonian Institution. Institute of Social Anthropology, 1945.
- Margaret Mead, From the South Seas: Studies of Adolescence and Sex in Primitive Societies. New York: William Morrow and Company, 1939.
- This book is a collection of three most important works of M.M.: Coming of Age in Samoa; Growing up in New Guinea; and Sex and Temperament.
- Curt Nimuendaju, The Apinaye. Osterhout, N B--The Netherlands: Anthropological Publications, 1967.
- Mhd, Diah Baji Nordin, et al, "Indigenous Learning Systems for Deprived Areas: A Malaysian Experience," in Proceedings. Ibid., pp. 63 - 65.
- Enriqueta A. Pahm, "Indigenous Learning Programs," in Proceedings. Ibid., pp. 93 - 102.
- Elsie Claws Parsons, Mitla, Town of the Souls (and other Zapoteco-Speaking Pueblos of Oaxaca, Mexico). Chicago: The University of Chicago Press, 1966.
- Robert Redfield, Tepoztlan, A Mexican Village. Chicago: The University of Chicago Press, 1964.

- Adzhar H. Sarahadil, "Providing the Capability to Teach the Grade I Curriculum in Selected Madrasa (Islamic Schools) in Region IX," in Proceedings. Ibid., pp. 103 - 143.
- Sasbani, et al, "Teaching and Learning Culture: A Phenomenological Approach," in Proceedings. Ibid., pp. 53 - 62.
- Lauriston Sharp, Bang Chan: Social History of a Rural Community in Thailand. Boston: Little, Brown, 1971.
- J.J.Smolicz, "Cultural Values and Internally-Generated Innovation in the Southeast Asian Context," in Proceedings. Ibid., pp. 149 - 171.
- George D. Spindler, "Personality and Socio-Cultural System and Education among the Menomini," in G.D. Spindler Editor, Education and Culture: Anthropological Approaches. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963. pp. 351 - 399.
- Molford Spiro, "Education in a Communal Village in Israel," in G.D. Spindler, Editor, Ibid., 1963. pp. 467 - 479.
- T.G.H.Strehlow, Aranda Traditions. Melbourne: Melbourne University Press, 1947.
- Ben J. Wallage, Village Life in Insular Southeast Asia. Boston: Little, Brown, 1971.
- Mark Hanna Watkins, "The West African 'Bush' School," in G.D. Spindler, Editor, Ibid., pp. 426 - 443.
- Oliver Gordon Young, The Hill Tribes of Northern Thailand. Bangkok: United States Operations in Thailand, 1961.